

Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera întâi)

20 aprilie 2023*

„Trimitere preliminară – Concurență – Restricții verticale ale concurenței – Articolul 101 alineatele (1) și (2) TFUE – Principiul efectivității – Regulamentul (CE) nr. 1/2003 – Articolul 2 – Directiva 2014/104/UE – Articolul 9 alineatul (1) – Efect obligatoriu al deciziilor definitive ale autorităților naționale de concurență prin care se constată o încălcare a normelor dreptului concurenței – Aplicare în timp și materială – Acțiuni în despăgubire și în nulitate pentru încălcări ale dispozițiilor legislației Uniunii în materie de concurență”

În cauza C-25/21,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Juzgado de lo Mercantil n° 2 de Madrid (Tribunalul Comercial nr. 2 din Madrid, Spania), prin decizia din 30 noiembrie 2020, primită de Curte la 15 ianuarie 2021, în procedura

ZA,

AZ,

BX,

CV,

DU,

ET

împotriva

Repsol Comercial de Productos Petrolíferos SA,

CURTEA (Camera întâi),

compusă din domnul A. Arabadjiev (raportor), președinte de cameră, domnii P. G. Xuereb, A. Kumin și N. Wahl și doamna I. Ziemele, judecători,

avocat general: domnul G. Pitruzzella,

grefier: doamna M. Ferreira, administratoare principală,

* Limba de procedură: spaniola.

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 19 mai 2022,

luând în considerare observațiile prezentate:

- pentru ZA, AZ, BX, CV, DU și ET, de A. Hernández Pardo, I. Sobrepera Millet și L. Ruiz Ezquerra, abogados;
- pentru Repsol Comercial de Productos Petrolíferos SA, de P. Arévalo Nieto, Á. Requeijo Pascua și M. Villarrubia García, abogados;
- pentru guvernul spaniol, de L. Aguilera Ruiz, în calitate de agent;
- pentru Comisia Europeană, de F. Jimeno Fernández și C. Urraca Caviedes, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 8 septembrie 2022,

pronunță prezenta

Hotărâre

- 1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 101 alineatul (2) TFUE și a articolului 2 din Regulamentul (CE) nr. 1/2003 al Consiliului din 16 decembrie 2002 privind punerea în aplicare a normelor de concurență prevăzute la articolele [101 și 102 TFUE] (JO 2003, L 1, p. 1, Ediție specială, 08/vol. 1, p. 167, rectificare în Ediție specială, 08/vol. 4, p. 269).
- 2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între ZA, AZ, BX, CV, DU și ET (denumiți în continuare, împreună, „moștenitorii lui KN”), pe de o parte, și Repsol Comercial de Productos Petrolíferos SA (denumită în continuare „Repsol”), pe de altă parte, în legătură cu acțiunile formulate de moștenitorii lui KN, având ca obiect nulitatea contractelor încheiate între aceștia și Repsol, precum și repararea prejudiciilor pretins cauzate prin aceste contracte.

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

Regulamentul nr. 1/2003

- 3 Articolul 2 din Regulamentul nr. 1/2003, intitulat „Sarcina probei”, prevede:
„În orice procedură națională sau comunitară de aplicare a articolelor [101 și 102 TFUE], sarcina probei unei încălcări a articolului [101] alineatul (1) sau a articolului [102 TFUE] revine părții sau autorității care invocă încălcarea. Întreprinderii sau asociației de întreprinderi care invocă beneficiul articolului 101 alineatul (3) [TFUE] îi revine sarcina de a dovedi că sunt îndeplinite condițiile din respectivul alineat.”

Directiva 2014/104/UE

- 4 Considerentul (34) al Directivei 2014/104/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 noiembrie 2014 privind anumite norme care guvernează acțiunile în despăgubire în temeiul dreptului intern în cazul încălcărilor dispozițiilor legislației în materie de concurență a statelor membre și a Uniunii Europene (JO 2014, L 349, p. 1) are următorul cuprins:

„Eficacitatea și coerența aplicării articolelor 101 și 102 [TFUE] de către [Comisia Europeană] și de către autoritățile naționale în materie de concurență necesită o abordare comună pe întreg cuprinsul Uniunii [Europene] privind efectul deciziilor definitive de constatare a unei încălcări ale autorităților naționale competente asupra acțiunilor în despăgubire ulterioare. Aceste decizii se adoptă numai după ce Comisia a fost informată cu privire la decizia preconizată sau, în absența acesteia, cu privire la oricare alt document care indică modalitatea de acțiune intenționată în conformitate cu articolul 11 alineatul (4) din Regulamentul (CE) nr. 1/2003 și în cazul în care Comisia nu a privat de competență autoritatea națională în materie de concurență prin inițierea procedurilor în temeiul articolului 11 alineatul (6) din respectivul regulament. Comisia ar trebui să asigure o aplicare consecventă a legislației Uniunii în materie de concurență prin furnizarea bilaterală și în cadrul Rețelei europene în domeniul concurenței a unor orientări destinate autorităților naționale în materie de concurență. Pentru a spori securitatea juridică, a evita incoerența în aplicarea articolelor 101 și 102 [TFUE], a crește eficacitatea și eficiența procedurală a acțiunilor în despăgubire și a facilita funcționarea pieței interne pentru întreprinderi și consumatori, constatarea unei încălcări a articolului 101 sau 102 [TFUE] printr-o decizie definitivă a unei autorități naționale în materie de concurență sau a unei instanțe de control judiciar nu ar trebui să fie repusă în discuție în acțiuni în despăgubire ulterioare. Prin urmare, această constatare ar trebui să fie considerată drept stabilită irefutabil în acțiuni în despăgubire legate de încălcarea respectivă introduse în statul membru al autorității naționale în materie de concurență sau al instanței de control judiciar. Cu toate acestea, efectul constatării ar trebui să acopere doar natura încălcării și domeniul de aplicare material, personal, temporal și teritorial al acesteia, astfel cum a fost constatat de către autoritatea în materie de concurență sau de către instanța de control judiciar în exercitarea competenței sale. În cazul unei decizii prin care s-a constatat încălcarea unor dispoziții ale legislației naționale în materie de concurență în cazuri în care se aplică atât legislația Uniunii, cât și legislația națională în materie de concurență aceleași cauze în paralel, încălcarea respectivă ar trebui, de asemenea, considerată a fi stabilită irefutabil.”

- 5 Articolul 1 din această directivă, intitulat „Obiectul și domeniul de aplicare”, prevede:

„(1) Prezenta directivă prevede anumite norme necesare pentru a asigura că orice persoană care a suferit un prejudiciu cauzat de o încălcare a legislației în materie de concurență de către o întreprindere sau o asociație de întreprinderi își poate exercita în mod efectiv dreptul de a solicita respectivei întreprinderi sau asociații de întreprinderi o despăgubire integrală pentru prejudiciul respectiv. Aceasta prevede norme care promovează concurența nedenaturată pe piața internă și care îndepărtează obstacolele în calea funcționării adecvate a acesteia prin asigurarea unei protecții echivalente pe întregul cuprins al Uniunii pentru orice persoană care a suferit un astfel de prejudiciu.

(2) Prezenta directivă prevede norme pentru coordonarea asigurării respectării normelor de concurență de către autoritățile în materie de concurență și asigurarea respectării normelor respective prin acțiunile în despăgubire introduse în fața instanțelor naționale.”

- 6 Articolul 9 din directiva menționată, intitulat „Efectul deciziilor naționale”, prevede:

„(1) Statele membre se asigură că o încălcare a legislației în materie de concurență constatată printr-o decizie definitivă a unei autorități naționale în materie de concurență sau a unei instanțe de control judiciar se consideră a fi stabilită în mod irefutabil în scopul unei acțiuni în despăgubire introduse în fața instanțelor lor naționale în temeiul articolului 101 sau al articolului 102 [TFUE] sau în temeiul legislației naționale în materie de concurență.

(2) Statele membre se asigură că o decizie definitivă menționată la alineatul (1) pronunțată într-un alt stat membru poate fi prezentată, în conformitate cu legislația națională, în fața instanțelor lor naționale cel puțin drept probă *prima facie* a faptului că a avut loc o încălcare a legislației în materie de concurență și, după caz, poate fi evaluată împreună cu orice alte probe introduse de părți.

(3) Prezentul articol nu aduce atingere drepturilor și obligațiilor instanțelor naționale prevăzute la articolul 267 [TFUE].”

- 7 Articolul 21 din aceeași directivă, intitulat „Transpunere”, are, la alineatul (1), următorul cuprins:

„Statele membre asigură intrarea în vigoare a actelor cu putere de lege și a actelor administrative necesare pentru a se conforma prezentei directive până la 27 decembrie 2016. Statele membre comunică de îndată Comisiei textele acestor dispoziții.

Atunci când statele membre adoptă măsurile menționate, acestea cuprind o trimitere la prezenta directivă sau sunt însoțite de o astfel de trimitere la data publicării lor oficiale. Statele membre stabilesc modalitatea de efectuare a acestei trimiteri.”

- 8 Articolul 22 din această directivă, intitulat „Aplicarea în timp”, prevede:

„(1) Statele membre se asigură că măsurile naționale adoptate în temeiul articolului 21 în vederea asigurării conformității cu dispozițiile de drept material din prezenta directivă nu se aplică retroactiv.

(2) Statele membre se asigură că orice măsuri naționale adoptate în temeiul articolului 21, în afara celor menționate la alineatul (1), nu se aplică acțiunilor în despăgubire cu privire la care o instanță națională a fost sesizată înainte de 26 decembrie 2014.”

Dreptul spaniol

- 9 Articolul 75 alineatul 1 din Ley 15/2007 de Defensa de la Competencia (Legea 15/2007 privind protecția concurenței) din 3 iulie 2007 (BOE nr. 159 din 4 iulie 2007, p. 28848), astfel cum a fost modificată prin Real Decreto-ley 9/2017, por el que se transponen Directivas de la Unión Europea en los ámbitos financiero, mercantil y sanitario, y sobre el desplazamiento de trabajadores (Decretul-lege regal 9/2017 de transpunere a directivelor Uniunii Europene în domeniile financiar, comercial și al sănătății, precum și privind detașarea lucrătorilor) din 26 mai 2017 (BOE nr. 126 din 27 mai 2017, p. 42820), prevede:

„O încălcare a legislației în materie de concurență constatată printr-o decizie definitivă a unei autorități spaniole în materie de concurență sau de către o instanță spaniolă de control judiciar se

consideră a fi stabilită în mod irefutabil în scopul unei acțiuni în despăgubire introduse în fața unei instanțe spaniole.”

Litigiul principal și întrebările preliminare

- 10 Moștenitorii lui KN sunt proprietarii unei stații de distribuție a carburanților care a fost construită de KN. În perioada cuprinsă între anii 1987 și 2009, KN sau moștenitorii lui KN, pe de o parte, și Repsol, pe de altă parte, au încheiat mai multe contracte exclusive de aprovizionare cu carburant.
- 11 Din decizia de trimitere reiese că primele două contracte încheiate la 1 iulie 1987 și la 1 februarie 1996 erau „contracte de revânzare”, proprietatea asupra carburantului livrat de Repsol fiind transferată către KN sau către moștenitorii lui KN încă de la transvazarea acestuia în cuva stației de distribuție. Contractele respective prevedeau că remunerația operatorului stației de distribuție era constituită dintr-un comision pe care acesta îl putea aplica asupra prețului de vânzare a carburanților către public, acest preț fiind recomandat de Repsol.
- 12 La 27 aprilie 1999, Asociación de Propietarios de Estaciones de Servicio y Unidades de Suministro de Andalucía (Asociația Proprietarilor Stațiilor de Distribuție a Carburanților și a Unităților de Aprovizionare din Andaluzia, Spania) a depus la autoritățile competente o plângere împotriva mai multor societăți de rafinare, printre care și Repsol, pentru încălcarea legislației naționale și comunitare în materie de concurență.
- 13 Prin decizia din 11 iulie 2001 (denumită în continuare „decizia din 2001”), Tribunal de Defensa de la Competencia (Tribunalul Concurenței, Spania) a constatat că prin stabilirea, în cadrul raporturilor sale contractuale cu anumite stații de distribuție a carburanților spaniole, a prețurilor de vânzare a carburanților către public, Repsol a încălcat normele dreptului concurenței. Instanța menționată a obligat Repsol să pună capăt încălcării respective.
- 14 Această decizie, a cărei validitate a fost repusă în discuție de Repsol, a fost confirmată printr-o hotărâre a Audiencia Nacional (Curtea Națională, Spania) din 11 iulie 2007. Hotărârea a făcut obiectul unui recurs introdus de Repsol în fața Tribunal Supremo (Curtea Supremă, Spania), care, prin hotărârea sa din 17 noiembrie 2010, a respins recursul formulat. Prin urmare, decizia din 2001 a rămas definitivă.
- 15 La 22 februarie 2001, la 22 februarie 2006 și la 17 iulie 2009, moștenitorii lui KN au încheiat alte trei contracte cu Repsol. Acestea, care erau de asemenea contracte de revânzare, conțineau o obligație de aprovizionare exclusivă în beneficiul acestei societăți.
- 16 În urma unei anchete efectuate de Comisión Nacional de la Competencia (Comisia Națională pentru Concurență, Spania), această autoritate a adoptat, la 30 iulie 2009, o decizie (denumită în continuare „decizia din 2009”) prin care a sancționat anumite societăți de rafinare, printre care și Repsol, pentru stabilirea indirectă a prețului de vânzare a carburanților către public care era practicat de stațiile de distribuție în cauză. Autoritatea menționată a constatat că Repsol a încălcat articolul 81 alineatul (1) CE [devenit articolul 101 alineatul (1) TFUE] și articolul 1 din Ley 16/1989 de Defensa de la Competencia (Legea 16/1989 privind concurența) din 17 iulie 1989 (BOE nr. 170 din 18 iulie 1989, p. 22747).
- 17 Decizia din 2009, care a făcut obiectul unei acțiuni în anulare, a fost confirmată prin hotărârile Tribunal Supremo (Curtea Supremă) din 22 mai și 2 iunie 2015 și a dobândit caracter definitiv.

- 18 În cadrul unei proceduri de supraveghere, Comisia Națională pentru Concurență a pronunțat trei decizii prin care a constatat că Repsol a continuat să încalce normele dreptului concurenței până în anul 2019.
- 19 În aceste condiții, în temeiul articolului 101 alineatul (2) TFUE, în urma deciziilor din 2001 și 2009, moștenitorii lui KN au introdus la Juzgado de lo Mercantil n° 2 de Madrid (Tribunalul Comercial nr. 2 din Madrid, Spania), instanța de trimitere, pe de o parte, o acțiune în declararea nulității contractelor încheiate cu Repsol, pentru motivul că, încălcând articolul 101 alineatul (1) TFUE, această societate a stabilit prețul de vânzare către public al combustibililor și carburanților în cauză, și, pe de altă parte, o acțiune în despăgubire pentru repararea prejudiciului pretins cauzat prin aceste contracte. Pentru a demonstra existența încălcării în cauză, moștenitorii lui KN se întemeiază, în cadrul acestor acțiuni, pe deciziile din 2001 și 2009.
- 20 Instanța de trimitere arată în primul rând că, potrivit articolului 2 din Regulamentul nr. 1/2003, sarcina probei încălcării articolului 101 TFUE revine părții care invocă încălcarea.
- 21 În al doilea rând, ea arată că, în principiu, în conformitate cu articolul 9 alineatul (1) din Directiva 2014/104, în cadrul unei acțiuni în despăgubire introduse în urma unei decizii a unei autorități naționale în materie de concurență care a rămas definitivă, reclamantul în cauză poate reuși să îndeplinească sarcina probei care îi revine cu privire la existența unei încălcări, demonstrând că această decizie privește tocmai raportul contractual în cauză.
- 22 Or, potrivit jurisprudenței naționale, în cadrul unei acțiuni în declararea nulității în temeiul articolului 101 alineatul (2) TFUE precum cea introdusă de moștenitorii lui KN, nu se conferă niciun efect obligatoriu unei decizii definitive a unei autorități naționale în materie de concurență dacă nu se demonstrează că încălcarea constatată prin această decizie și pretinsa încălcare care face obiectul acțiunii sunt aceleași și că reclamantul, iar nu o altă persoană, este victima acestei încălcări.
- 23 Astfel, ar fi necesar să se efectueze o analiză individuală a raportului contractual care face obiectul litigiului și să se demonstreze că tocmai reclamantul, operator al unei stații de distribuție a carburanților, iar nu o altă persoană, a fost victima practicii de stabilire a prețurilor.
- 24 Instanța de trimitere precizează că, potrivit jurisprudenței naționale, atunci când, printre altele, încălcarea constatată printr-o decizie definitivă a unei autorități naționale în materie de concurență și cea care face obiectul unei acțiuni în declararea nulității în temeiul articolului 101 alineatul (2) TFUE nu coincid, o asemenea decizie nu constituie nici măcar un indiciu al existenței unei încălcări a normelor de concurență.
- 25 În consecință, în speță, pentru a obține o decizie de constatare a nulității contractelor în discuție în litigiul principal, moștenitorii lui KN ar trebui să prezinte din nou în fața instanței respective probele furnizate în cadrul dosarului administrativ examinat de autoritățile naționale în materie de concurență.
- 26 În acest context, instanța de trimitere consideră că a nega orice efect obligatoriu deciziilor definitive ale autorității naționale în materie de concurență ar avea drept consecință menținerea în vigoare a contractelor care încalcă articolul 101 TFUE.

- 27 Potrivit acestei instanțe, în cazul în care moștenitorii lui KN reușesc să demonstreze că aceste contracte corespund pe plan temporal și teritorial practicilor sancționate de autoritățile naționale în materie de concurență în deciziile lor definitive, precum și tipurilor de contracte examinate de aceste autorități, ar trebui să se considere că aceștia au respectat sarcina probei care le revine în temeiul articolului 2 din Regulamentul nr. 1/2003 și, prin urmare, că au reușit să dovedească existența încălcării articolului 101 TFUE care face obiectul acțiunilor lor.
- 28 În aceste condiții, Juzgado de lo Mercantil n° 2 de Madrid (Tribunalul Comercial nr. 2 din Madrid) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:
- „1) În cazul în care reclamantul dovedește că raportul său contractual de aprovizionare exclusivă și de afiliere (în regim de comision sau de vânzare fermă cu preț de referință – revânzare cu reducere) încheiat cu Repsol intră în domeniul de aplicare teritorial și temporal analizat de autoritatea națională competentă în materie de concurență, trebuie să se considere că raportul contractual este afectat de decizia Tribunal de Defensa de la Competencia (Tribunalul pentru Protecția Concurenței [...]) din 11 iulie 2001 (cauza 490/00 REPSOL) sau de decizia [Comisiei Naționale pentru Concurență] din 30 iulie 2009 (cauza 652/07 REPSOL/CEPSA/BP), condițiile prevăzute la articolul 2 din Regulamentul nr. 1/2003 în ceea ce privește sarcina probei privind încălcarea fiind considerate îndeplinite în conformitate cu aceste decizii?
- 2) În cazul unui răspuns afirmativ la [prima întrebare] și dacă se stabilește că, în prezenta cauză, raportul contractual intră sub incidența hotărârii pronunțate de Tribunal de Defensa de la Competencia (Tribunalul pentru Protecția Concurenței [...]) din 11 iulie 2001 (cauza 490/00 REPSOL) sau a deciziei Comisión Nacional de la Competencia [Comisia Națională a Concurenței] din 30 iulie 2009 (cauza 652/07 REPSOL/CEPSA/BP), consecința necesară trebuie să fie declararea nulității de drept a acordului, în conformitate cu articolul 101 alineatul (2) TFUE?”

Cu privire la întrebările preliminare

Cu privire la prima întrebare

Observații introductive

- 29 Instanța de trimitere face referire la Directiva 2014/104, în special la articolul 9 alineatul (1) din aceasta. Or, această dispoziție nu ar putea fi pertinentă pentru soluționarea litigiului principal decât dacă acest litigiu ar intra în domeniul său de aplicare temporal și material.
- 30 În această privință, în ceea ce privește domeniul de aplicare material al articolului 9 din Directiva 2014/104, este necesar să se arate, astfel cum reiese din titlul acestei directive și din articolul 1 din aceasta, intitulat „Obiectul și domeniul de aplicare”, că directiva menționată stabilește anumite norme care guvernează acțiunile în despăgubire introduse la nivel național în cazul încălcărilor dispozițiilor legislației statelor membre și a Uniunii în materie de concurență.

- 31 Rezultă că domeniul de aplicare material al Directivei 2014/104, inclusiv cel al articolului 9 din aceasta, este limitat numai la acțiunile în despăgubire introduse pentru încălcări ale normelor în materie de concurență și, prin urmare, nu se extinde la alte tipuri de acțiuni având ca obiect încălcări ale dispozițiilor legislației în materie de concurență precum, de exemplu, acțiunile în declararea nulității introduse în temeiul articolului 101 alineatul (2) TFUE.
- 32 Rezultă că acțiunea în declararea nulității formulată de moștenitorii lui KN în temeiul articolului 101 alineatul (2) TFUE nu intră în domeniul de aplicare material al Directivei 2014/104.
- 33 În ceea ce privește aplicabilitatea în timp a articolului 9 alineatul (1) din această directivă în privința acțiunii în despăgubire a moștenitorilor lui KN, trebuie amintit că, pentru a determina aplicabilitatea în timp a dispozițiilor directivei menționate, trebuie să se stabilească, în primul rând, dacă dispoziția în cauză constituie sau nu o dispoziție de drept material (Hotărârea din 22 iunie 2022, Volvo și DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, punctul 38).
- 34 În cazul în care articolul 9 alineatul (1) din Directiva 2014/104 ar fi calificat drept „dispoziție de drept material” și întrucât în speță este cert că această directivă a fost transpusă în dreptul spaniol la cinci luni de la expirarea termenului de transpunere prevăzut la articolul 21, întrucât Decretul-lege regal 9/2017, care transpune directiva menționată, a intrat în vigoare la 27 mai 2017, ar trebui să se verifice, în al doilea rând, dacă situația în discuție în litigiul principal, în măsura în care nu poate fi calificată drept nouă, s-a împlinit înainte de expirarea termenului de transpunere a aceleiași directive, și anume la 27 decembrie 2016, sau dacă ea a continuat să își producă efectele după expirarea termenului respectiv (a se vedea în acest sens Hotărârea din 22 iunie 2022, Volvo și DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, punctele 42 și 48).
- 35 În schimb, dacă această dispoziție este calificată drept „dispoziție procedurală”, ea ar trebui să se aplice situației juridice în cauză la data la care a intrat în vigoare (a se vedea în acest sens Hotărârea din 3 iunie 2021, Landkreis Gifhorn, C-39/20, EU:C:2021:435, punctul 28).
- 36 În ceea ce privește, în primul rând, natura materială sau nu a articolului 9 alineatul (1) din Directiva 2014/104, trebuie amintit că din termenii acestei dispoziții reiese că statele membre se asigură că o încălcare a legislației în materie de concurență constatată printr-o decizie definitivă a unei autorități naționale în materie de concurență sau a unei instanțe de control judiciar se consideră a fi stabilită în mod irefutabil în scopul unei acțiuni în despăgubire introduse în fața instanțelor lor naționale în temeiul articolului 101 sau al articolului 102 TFUE sau în temeiul legislației naționale în materie de concurență.
- 37 Din modul de redactare a dispoziției menționate reiese că aceasta conferă în esență deciziilor definitive ale unei autorități naționale în materie de concurență sau, după caz, deciziilor unei instanțe de control judiciar prin care se constată încălcări ale legislației în materie de concurență un efect obligatoriu în ceea ce privește acțiunile în despăgubire introduse în fața unei instanțe din același stat membru cu acela în care această autoritate își exercită competențele.
- 38 În special, articolul 9 alineatul (1) din Directiva 2014/104 stabilește o prezumție irefragabilă referitoare la existența unei încălcări a legislației în materie de concurență.
- 39 Or, din moment ce, astfel cum reiese din jurisprudența Curții, existența unei încălcări a legislației în materie de concurență, existența unui prejudiciu cauzat prin această încălcare, legătura de cauzalitate dintre acest prejudiciu și încălcarea menționată, precum și identitatea autorului aceleiași încălcări fac parte dintre elementele indispensabile de care persoana prejudiciată trebuie

să dispună pentru a introduce o acțiune în despăgubire (a se vedea în acest sens Hotărârea din 22 iunie 2022, Volvo și DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, punctul 60), este necesar să se considere că articolul 9 alineatul (1) din Directiva 2014/104 privește existența unuia dintre elementele constitutive ale răspunderii civile pentru încălcările normelor dreptului concurenței și trebuie, prin urmare, astfel cum a arătat în esență domnul avocat general la punctul 64 din concluziile sale, să fie calificat drept normă de fond.

- 40 Prin urmare, este necesar să se considere că articolul 9 alineatul (1) din Directiva 2014/104 este de natură materială în sensul articolului 22 alineatul (1) din această directivă.
- 41 Astfel cum reiese din cuprinsul punctului 34 din prezenta hotărâre, pentru a stabili aplicabilitatea în timp a articolului 9 alineatul (1) din Directiva 2014/104, trebuie să se verifice, în al doilea rând, dacă situația în discuție în litigiul principal s-a împlinit înainte de expirarea termenului de transpunere a acestei directive sau ea dacă continuă să își producă efectele și după expirarea acestui termen.
- 42 În acest scop, trebuie să se țină seama de natura și de mecanismul de funcționare a articolului 9 alineatul (1) din Directiva 2014/104 (a se vedea în acest sens Hotărârea din 22 iunie 2022, Volvo și DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, punctele 49 și 100).
- 43 Astfel cum reiese din cuprinsul punctului 38 din prezenta hotărâre, această dispoziție stabilește o prezumție potrivit căreia o încălcare a legislației în materie de concurență constatată printr-o decizie definitivă a unei autorități naționale în materie de concurență sau printr-o decizie a unei instanțe de control judiciar trebuie considerată ca fiind stabilită în mod irefutabil în scopul unei acțiuni în despăgubire pentru încălcarea legislației în materie de concurență, introdusă ca urmare a unor astfel de decizii, în fața unei instanțe a aceluiași stat membru cu acela în care această autoritate și această instanță de control judiciar își exercită competențele.
- 44 Din moment ce faptul identificat de legiuitorul Uniunii ca permițând să se aprecieze că infracțiunea în cauză se consideră a fi stabilită în mod irefutabil în scopul acțiunii în despăgubire respective este data la care decizia în cauză a rămas definitivă, trebuie să se verifice dacă această dată precedă data expirării termenului de transpunere a Directivei 2014/104, întrucât aceasta din urmă nu a fost transpusă în dreptul spaniol în acest termen.
- 45 În speță, din dosarul de care dispune Curtea reiese, pe de o parte, că decizia din 2001 a rămas definitivă în urma hotărârii din 17 noiembrie 2010 a Tribunal Supremo (Curtea Supremă). Pe de altă parte, decizia din 2009 a rămas definitivă în urma hotărârilor Tribunal Supremo (Curtea Supremă) din 22 mai și 2 iunie 2015. Astfel, aceste decizii au rămas definitive anterior datei de expirare a termenului de transpunere a Directivei 2014/104. Rezultă că situațiile în discuție în litigiul principal sunt împlinite.
- 46 În consecință, având în vedere articolul 22 alineatul (1) din Directiva 2014/104, trebuie considerat că articolul 9 alineatul (1) din această directivă nu poate fi aplicabil *ratione temporis* unor acțiuni în despăgubire introduse ca urmare a deciziilor autorităților naționale în materie de concurență care au rămas definitive anterior datei de expirare a termenului de transpunere a directivei menționate.
- 47 În aceste condiții, este necesar în speță să se examineze reglementarea națională, astfel cum a fost interpretată de instanțele naționale competente, în special în raport cu articolul 101 TFUE, astfel cum este pus în aplicare prin articolul 2 din Regulamentul nr. 1/2003.

Cu privire la fond

- 48 Prin intermediul primei întrebări, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 101 TFUE, astfel cum este pus în aplicare prin articolul 2 din Regulamentul nr. 1/2003 și coroborat cu principiul efectivității, trebuie interpretat în sensul că încălcarea legislației în materie de concurență constatată printr-o decizie a unei autorități naționale în materie de concurență care a făcut obiectul unei acțiuni în anulare în fața instanțelor naționale competente, dar care a rămas definitivă după ce a fost confirmată de aceste instanțe, trebuie să fie considerată stabilită, atât în cadrul unei acțiuni în declararea nulității în temeiul articolului 101 alineatul (2) TFUE, cât și în cadrul unei acțiuni în despăgubire pentru o încălcare a articolului 101 TFUE, de către reclamant până la proba contrară, transferându-se astfel pârâtului sarcina probei definite la articolul 2 menționat, în măsura în care domeniul de aplicare temporal și teritorial al pretensei încălcări care face obiectul acestor acțiuni coincide cu cel al încălcării care a fost constatată prin această decizie.
- 49 Potrivit unei jurisprudențe constante, în aceeași măsură în care creează obligații pentru particulari, dreptul Uniunii este destinat să le confere acestora și drepturi care intră în patrimoniul lor juridic. Aceste drepturi iau naștere nu numai atunci când sunt acordate explicit prin tratate, ci și ca urmare a unor obligații pe care tratatele le impun într-un mod bine definit atât particularilor, cât și statelor membre și instituțiilor Uniunii (Hotărârea din 11 noiembrie 2021, Stichting Cartel Compensation și Equilib Netherlands, C-819/19, EU:C:2021:904, punctul 47 și jurisprudența citată).
- 50 În această privință, trebuie amintit că articolul 101 alineatul (1) și articolul 102 TFUE produc efecte directe în relațiile dintre particulari și conferă justițiabililor drepturi pe care instanțele naționale trebuie să le protejeze (Hotărârea din 14 martie 2019, Skanska Industrial Solutions și alții, C-724/17, EU:C:2019:204, punctul 24).
- 51 Deplina eficacitate a acestor dispoziții și în special efectul util al interdicțiilor prevăzute în cadrul acestora ar fi puse în discuție dacă nu ar exista posibilitatea oricărei persoane de a cere repararea prejudiciului care i-ar fi cauzat de un contract sau de un comportament susceptibil să restrângă sau să denatureze concurența (a se vedea în acest sens Hotărârea din 14 martie 2019, Skanska Industrial Solutions și alții, C-724/17, EU:C:2019:204, punctul 25, și Hotărârea din 28 martie 2019, Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, punctul 39).
- 52 Astfel, acțiunile în despăgubire pentru încălcarea normelor de concurență ale Uniunii introduse în fața instanțelor naționale asigură deplina eficacitate a articolului 101 TFUE, în special efectul util al interdicției prevăzute la alineatul (1) al acestuia, și întăresc astfel caracterul operațional al normelor de concurență ale Uniunii, din moment ce sunt de natură să descurajeze acordurile sau practicile, adesea disimulate, care pot restrânge sau denatura concurența (a se vedea în acest sens Hotărârea din 11 noiembrie 2021, Stichting Cartel Compensation și Equilib Netherlands, C-819/19, EU:C:2021:904, punctul 50 și jurisprudența citată).
- 53 Astfel cum a arătat în esență domnul avocat general la punctul 82 din concluziile sale, același lucru este valabil și pentru acțiunile în declararea nulității introduse în temeiul articolului 101 alineatul (2) TFUE.
- 54 Așadar, orice persoană are dreptul să invoce în justiție încălcarea articolului 101 alineatul (1) TFUE și, prin urmare, să invoce nulitatea unui acord sau a unei decizii interzise de această dispoziție, prevăzută la articolul 101 alineatul (2) TFUE, precum și să solicite repararea prejudiciului suferit atunci când există o legătură de cauzalitate între prejudiciul menționat și

acest acord sau această decizie (a se vedea în acest sens Hotărârea din 11 noiembrie 2021, Stichting Cartel Compensation și Equilib Netherlands, C-819/19, EU:C:2021:904, punctul 49 și jurisprudența citată).

- 55 După cum rezultă dintr-o jurisprudență constantă, instanțelor naționale însărcinate să aplice, în cadrul competențelor lor, dispozițiile dreptului Uniunii le revine obligația nu numai de a asigura efectul deplin al acestor norme, ci și de a proteja drepturile pe care acestea le conferă particularilor. Acestor instanțe le este încredințată sarcina de a asigura protecția juridică ce decurge pentru justițiabili din efectul direct al dispozițiilor dreptului Uniunii (Hotărârea din 11 noiembrie 2021, Stichting Cartel Compensation și Equilib Netherlands, C-819/19, EU:C:2021:904, punctul 52 și jurisprudența citată).
- 56 În acest context, trebuie amintit că, în conformitate cu articolul 2 din Regulamentul nr. 1/2003, în toate procedurile de aplicare a articolelor 101 și 102 TFUE, indiferent dacă este vorba despre proceduri naționale sau despre proceduri ale Uniunii, sarcina probei unei încălcări a articolului 101 alineatul (1) sau a articolului 102 TFUE revine părții sau autorității care invocă încălcarea.
- 57 Deși articolul 2 din Regulamentul nr. 1/2003 reglementează în mod expres sarcina probei, inclusiv în situațiile în care acțiunile în declararea nulității formulate în temeiul articolului 101 alineatul (2) TFUE și/sau acțiunile în despăgubire pentru încălcarea legislației în materie de concurență sunt introduse în urma unei decizii definitive a unei autorități naționale în materie de concurență precum cele în discuție în litigiul principal, nu este mai puțin adevărat că Regulamentul nr. 1/2003 nu conține dispoziții referitoare la efectele acestor decizii în cadrul acestor două tipuri de acțiuni.
- 58 Or, în lipsa unei reglementări a Uniunii în materie, aplicabilă *ratione materiae* sau *ratione temporis*, revine ordinii juridice interne a fiecărui stat membru sarcina să reglementeze modalitățile de exercitare a dreptului de a solicita constatarea nulității acordurilor sau a deciziilor în temeiul articolului 101 alineatul (2) TFUE, precum și a dreptului la repararea prejudiciului care rezultă dintr-o încălcare a articolului 101 TFUE, inclusiv cele privind efectele obligatorii ale deciziilor definitive ale autorităților naționale în materie de concurență în cadrul unor astfel de tipuri de acțiuni, în măsura în care sunt respectate principiile echivalenței și efectivității (a se vedea în acest sens Hotărârea din 28 martie 2019, Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, punctul 42).
- 59 Astfel, normele aplicabile acțiunilor care urmăresc să asigure apărarea drepturilor pe care justițiabilii le au în temeiul efectului direct al dreptului Uniunii nu trebuie să fie mai puțin favorabile decât cele aplicabile acțiunilor similare din dreptul intern (principiul echivalenței) și nu trebuie să facă practic imposibilă sau excesiv de dificilă exercitarea drepturilor conferite de ordinea juridică a Uniunii (principiul efectivității) (Hotărârea din 28 martie 2019, Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, punctul 43).
- 60 În special, modalitățile menționate la punctul 58 din prezenta hotărâre nu trebuie să aducă atingere aplicării efective a articolelor 101 TFUE și 102 TFUE și trebuie să fie adaptate la specificitățile cauzelor care țin de dreptul concurenței, care necesită, în principiu, realizarea unei analize factuale și economice complexe (a se vedea în acest sens Hotărârea din 28 martie 2019, Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, punctele 44, 46 și 47).

- 61 Or, astfel cum a arătat domnul avocatul general la punctele 91 și 92 din concluziile sale, exercitarea dreptului la repararea prejudiciului pentru încălcări ale articolului 101 TFUE ar deveni excesiv de dificilă dacă nu s-ar recunoaște deciziilor definitive ale unei autorități în materie de concurență nici cel mai mic efect în acțiunile civile în despăgubire sau în acțiunile prin care se urmărește invocarea nulității unor acorduri sau a unor decizii interzise în temeiul acestui articol.
- 62 Astfel, pentru a garanta aplicarea efectivă a articolelor 101 și 102 TFUE, în special în cadrul unor acțiuni în declararea nulității introduse în temeiul articolului 101 alineatul (2) TFUE și al unor acțiuni în despăgubire pentru încălcarea normelor de concurență introduse ca urmare a unei decizii a unei autorități naționale în materie de concurență care a făcut obiectul unei acțiuni în anulare în fața instanțelor naționale competente, dar care a rămas definitivă după ce a fost confirmată de aceste instanțe și care nu mai poate face obiectul unei acțiuni pe căile ordinare, trebuie să se considere că, în special în cadrul procedurilor referitoare la astfel de acțiuni care sunt inițiate în fața unei instanțe din același stat membru în care această autoritate își exercită competențele, constatarea unei încălcări a legislației în materie de concurență de către autoritatea menționată stabilește existența acestei încălcări până la proba contrară, a cărei prezentare revine părâtului, în măsura în care natura acesteia, precum și domeniul său de aplicare material, personal, temporal și teritorial corespund celor ale încălcării constatate prin această decizie.
- 63 În aceste condiții, este necesar să se considere că, în cadrul unor asemenea proceduri, existența unei încălcări a legislației Uniunii în materie de concurență constatată într-o asemenea decizie trebuie considerată ca fiind dovedită de reclamant până la proba contrară, transferându-se astfel părâtului sarcina probei definite la articolul 2 din Regulamentul nr. 1/2003, în măsura în care natura, precum și domeniul de aplicare material, personal, temporal și teritorial al pretinselor încălcări care fac obiectul acțiunilor intentate de reclamant corespund celor ale încălcării constatate în decizia menționată.
- 64 În plus, atunci când autorul, natura, calificarea juridică, durata și întinderea teritorială a încălcării constatate în acest tip de decizie și cea a încălcării care face obiectul acțiunii în cauză nu coincid decât parțial, constatările care figurează într-o asemenea decizie nu sunt neapărat lipsite de orice relevanță, ci constituie un indiciu al existenței faptelor la care se raportează aceste constatări, astfel cum a arătat în esență domnul avocat general la punctul 97 din concluziile sale.
- 65 În speță, revine instanței de trimitere sarcina de a verifica dacă moștenitorii lui KN au demonstrat că situația lor intră în domeniul de aplicare al deciziilor din 2001 și 2009 și în special că natura, precum și domeniul de aplicare material, personal, temporal și teritorial al pretinselor încălcări care fac obiectul acțiunii lor în declararea nulității și al acțiunii lor în despăgubire introduse ca urmare a acestor decizii definitive corespund naturii și întinderii încălcărilor care sunt constatate prin aceste decizii.
- 66 Dacă lucrurile nu stau astfel și dacă încălcările constatate prin deciziile menționate nu se suprapun decât într-o măsură limitată cu încălcările invocate în cadrul acțiunilor introduse de moștenitorii lui KN, aceleași decizii pot fi invocate ca indicii ale existenței faptelor la care se raportează constatările care figurează în aceste decizii.
- 67 Având în vedere considerațiile care precedă, este necesar să se răspundă la prima întrebare că articolul 101 TFUE, astfel cum este pus în aplicare prin articolul 2 din Regulamentul nr. 1/2003 și coroborat cu principiul efectivității, trebuie interpretat în sensul că încălcarea legislației în materie

de concurență constatată printr-o decizie a unei autorități naționale în materie de concurență care a făcut obiectul unei acțiuni în anulare în fața instanțelor naționale competente, dar care a rămas definitivă după ce a fost confirmată de aceste instanțe, trebuie considerată a fi stabilită, atât în cadrul unei acțiuni în declararea nulității în temeiul articolului 101 alineatul (2) TFUE, cât și al unei acțiuni în despăgubire pentru o încălcare a articolului 101 TFUE, de către reclamant până la proba contrară, transferându-se astfel pârâtului sarcina probei definite la articolul 2 menționat, în măsura în care natura pretensei încălcări care face obiectul acestor acțiuni, precum și domeniul său de aplicare material, personal, temporal și teritorial coincid cu cele ale încălcării care a fost constatată prin decizia menționată.

Cu privire la cea de a doua întrebare

- 68 Prin intermediul celei de a doua întrebări, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 101 TFUE trebuie interpretat în sensul că, în măsura în care un reclamant reușește să stabilească existența unei încălcări a acestui articol care face obiectul acțiunii sale în declararea nulității introduse în temeiul articolului 101 alineatul (2) TFUE, precum și al acțiunii sale în despăgubire introduse în vederea reparării prejudiciului suferit ca urmare a acestei încălcări, acordurile vizate de aceste acțiuni care încalcă articolul 101 TFUE sunt nule de drept în totalitate.
- 69 În această privință, trebuie amintit că, potrivit articolului 101 alineatul (2) TFUE, acordurile sau deciziile interzise în temeiul prezentului articol sunt nule de drept.
- 70 Această nulitate, care poate fi invocată de oricine, se impune instanței de îndată ce sunt îndeplinite condițiile de aplicare a articolului 101 alineatul (1) TFUE, iar acordul vizat nu poate justifica acordarea unei exceptări în temeiul articolului 101 alineatul (3) TFUE. Întrucât nulitatea menționată la articolul 101 alineatul (2) TFUE are un caracter absolut, un acord nul în temeiul acestei dispoziții nu produce efecte în raporturile dintre contractanți și nu este opozabil terților. În plus, această nulitate poate afecta toate efectele, trecute sau viitoare, ale acordului ori ale deciziei în cauză (Hotărârea din 20 septembrie 2001, *Courage și Crehan* (C-453/99, EU:C:2001:465, punctul 22).
- 71 Nulitatea de plin drept prevăzută la articolul 101 alineatul (2) TFUE nu vizează decât stipulațiile contractuale incompatibile cu articolul 101 alineatul (1) TFUE. Consecințele acestei anulări pentru toate celelalte elemente ale acordului nu intră sub incidența dreptului Uniunii. Aceste consecințe trebuie apreciate de instanța națională potrivit dreptului statului membru din care face parte (a se vedea în acest sens Hotărârea din 14 decembrie 1983, *Societate de vânzare de cimenturi și betoane din Est*, 319/82, EU:C:1983:374, punctul 12).
- 72 Revine instanței naționale sarcina de a aprecia, în temeiul dreptului național aplicabil, domeniul de aplicare și consecințele, în ceea ce privește ansamblul raporturilor contractuale, ale unei eventuale nulități a anumitor clauze contractuale în temeiul articolului 101 alineatul (2) TFUE (Hotărârea din 18 decembrie 1986, *VAG France*, 10/86, EU:C:1986:502, punctul 15).
- 73 Astfel, nulitatea de plin drept prevăzută la articolul 101 alineatul (2) TFUE nu se aplică decât elementelor acordului interzise la articolul 101 alineatul (1) TFUE. Acordul în integralitatea lui este lovit de nulitate numai dacă aceste elemente nu par a fi separabile de acordul însuși (a se vedea în acest sens Hotărârea din 28 februarie 1991, *Delimitis*, C-234/89, EU:C:1991:91, punctul 40).

- 74 Având în vedere considerațiile care precedă, este necesar să se răspundă la a doua întrebare că articolul 101 TFUE trebuie interpretat în sensul că, în măsura în care un reclamant reușește să stabilească existența unei încălcări a acestui articol care face obiectul acțiunii sale în declararea nulității introduse în temeiul articolului 101 alineatul (2) TFUE, precum și al acțiunii sale în despăgubire pentru această încălcare, instanța națională trebuie să stabilească toate consecințele și să deducă din aceasta printre altele, în temeiul articolului 101 alineatul (2) TFUE, nulitatea deplin drept a tuturor stipulațiilor contractuale incompatibile cu articolul 101 alineatul (1) TFUE, acordul în cauză în integralitatea lui fiind lovit de nulitate numai dacă aceste elemente nu par a fi separabile de acordul însuși.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- 75 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera întâi) declară:

- 1) **Articolul 101 TFUE, astfel cum este pus în aplicare prin articolul 2 din Regulamentul (CE) nr. 1/2003 al Consiliului din 16 decembrie 2002 privind punerea în aplicare a normelor de concurență prevăzute la articolele [101 și 102 TFUE] și coroborat cu principiul efectivității, trebuie interpretat în sensul că încălcarea legislației în materie de concurență constatată printr-o decizie a unei autorități naționale în materie de concurență care a făcut obiectul unei acțiuni în anulare în fața instanțelor naționale competente, dar care a rămas definitivă după ce au fost confirmată de aceste instanțe, trebuie considerată a fi stabilită, atât în cadrul unei acțiuni în declararea nulității în temeiul articolului 101 alineatul (2) TFUE, cât și al unei acțiuni în despăgubire pentru o încălcare a articolului 101 TFUE, de către reclamant până la proba contrară, transferându-se astfel pârâtului sarcina probei definite la articolul 2 menționat, în măsura în care natura pretensei încălcări care face obiectul acestor acțiuni, precum și domeniul său de aplicare material, personal, temporal și teritorial coincid cu cele ale încălcării care a fost constatată prin decizia menționată.**
- 2) **Articolul 101 TFUE trebuie interpretat în sensul că, în măsura în care un reclamant reușește să stabilească existența unei încălcări a acestui articol care face obiectul acțiunii sale în declararea nulității introduse în temeiul articolului 101 alineatul (2) TFUE, precum și al acțiunii sale în despăgubire pentru această încălcare, instanța națională trebuie să stabilească toate consecințele și să deducă din aceasta printre altele, în temeiul articolului 101 alineatul (2) TFUE, nulitatea deplin drept a tuturor stipulațiilor contractuale incompatibile cu articolul 101 alineatul (1) TFUE, acordul în cauză în integralitatea lui fiind lovit de nulitate numai dacă aceste elemente nu par a fi separabile de acordul însuși.**

Semnături